

POVIJEST 20. STOLJEĆA U NACIONALNOME MUZEJU U PRAGU

JANA FOTTOVÁ

Nacionalni muzej, Prag

jana.fottova@nm.cz

DR. SC. MAREK JUNEK

Nacionalni muzej, Prag

marek.junek@nm.cz

Nacionalni muzej Češke Republike otvorio je 2021. godine stalni postav posvećen povijesti 20. stoljeća. Nakon više od trideset godina ovo je tek drugi put da je postav novije povijesti ovdje našao svoje mjesto. Izvorni stalni postav bio je otvoren 1986. godine, još prije pada komunizma, i ideološki je odgovarao tadašnjem vremenu, unatoč činjenici da su njegovi stvaratelji pokušali što je moguće više prikazati povijest svakodnevice. Postav je bio zatvoren za javnost 1990. godine.¹

Još jedan stalni postav češkoga Nacionalnog muzeja koji se bavi 20. stoljećem pod nazivom *Raskrižja 20. stoljeća* nalazi se u Nacionalnom spomeniku na brežuljku Vítkovu. No to nije uobičajen postav jer se odnosi na prostor Nacionalnog spomenika na Vítkovu kao državni simbol s Grobom neznanog vojnika i posvećen je samo važnim događajima iz povijesti 20. stoljeća, kada se mijenjao oblik češke i čehoslovačke državnosti.

Stalni postav povijesti 20. stoljeća kakav posjetitelji danas mogu vidjeti nije se rodio baš lako. Prvi idejni koncepti nastali su već oko 2008./2009. godine, a u sljede-

ćem razdoblju pojam nacionalne povijesti isprepletao se s prostorom srednje Europe. Do 2014. godine razmišljalo se da se *Povijest 20. stoljeća* postavi u povijesnoj zgradi Nacionalnog muzeja koja se obnavljala. Na kraju je odlučeno da se smjesti u novu zgradu Muzeja, što u sebi također nosi određeni simbolički aspekt. Izvorna zgrada izgrađena je u međuratnom razdoblju i služila je kao burza, a od 1946. godine do raspada Čehoslovačke 31. prosinca 1992. u njoj je djelovao čehoslovački parlament. U dograđenom dijelu zgrade u kojemu je danas smješten stalni postav, nakon 1968. godine, poslije federalizacije Čehoslovačke, nalazio se Dom nacija, a od 1995. godine u zgradi je bio smješten *Radio Slobodna Europa*.

Stalni postav posvećen je razdoblju od 1914. do 2004. godine. Osnovno načelo temelji se na prikazu promjena, ali i kontinuiteta politike, javnog prostora i građanske privatne sfere u 20. i 21. stoljeću, ovisnoga o općemu političkom, gospodarskom, kulturnom i društvenom razvoju. U postavu se bavi pitanjima koliko je pojedinac ovisan o tome što se događa u visokoj politici i javnom prostoru te koliko je sposoban sačuvati osobnu slobodu. Postav prikazuje preobrazbe javnog prostora kao mjesta na kojemu se sukobljavaju često proturječna nastojanja visoke politike i osobne slobode. Istodobno pokazuje njihovu međusobnu povezanost i uvjetovanost, nastojanje države da regulira, kontrolira i prati javni prostor i privatnu sferu. Postav je tako podijeljen u četiri temeljna dijela koja odražavaju sljedeća područja: politiku, privatni život i promjenu javnog prostora. Pojedini dijelovi nisu izolirani, već se međusobno isprepleću. Dio postava prikazuje preobrazbu poluprivatnog prostora (predstavlja, primjerice, industriju,

usluge, trgovinu ili dom kulture), a bavi se i „skrivenim“ prostorom, koji posjetitelji moraju pronaći u privatnom prostoru iza knjižnice ili garderobnog ormara, gdje su se odvijale aktivnosti koje su bile kažnjive u vrijeme nacističkog režima od 1939. do 1945. godine i u razdoblju komunizma nakon 1948. godine. Izdvojena je i politička povijest koja je izložena na polukatu, iznad privatnoga, poluprivatnog i javnog prostora, i zapravo utječe na ta područja odozgo.

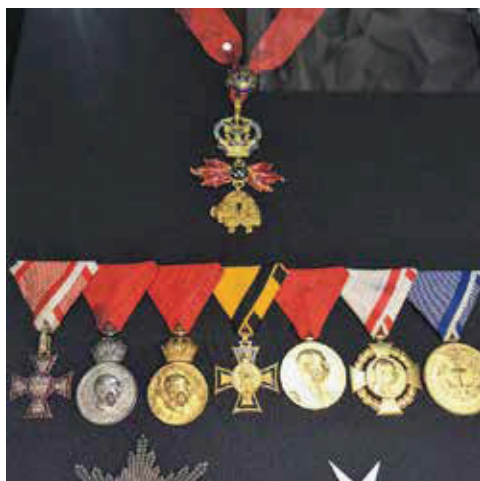
Osim tematskog načela, u postavu se pojavljuje i kronološka razina koja je određena temeljnim događajima u razvoju češkoga, kao i čehoslovačkog društva. Prijelomnim godinama smatramo 1945. i 1968. godinu. Izvan tog koncepta, ali samo prividno, nalazi se uvodni dio postava koji scenografski oblikuju rovovi Prvog svjetskog rata.²

KUSTOSKI PRISTUP

Autori stručnog scenarija stalnog postava djelatnici su triju muzejskih odjela koji uglavnom pokrivaju povijest 19. i 20. stoljeća: dr. sc. Jan Lomíček (Odjel za povijest tjelesnog odgoja i sporta), dr. sc. Tomáš Kavka (Odjel za suvremenu češku povijest), dr. sc. Jan Pohunek (Etnografski odjel) i dr. sc. Marek Junek. I drugi djelatnici Povijesnog muzeja (koji je dio Nacionalnog muzeja) sudjelovali su u odabiru predmeta, ali i u savjetovanjima, izradi podloga i pisanju stručnih tekstova. Kada je riječ o građi koja je izložena, 95 % predmeta iz zbirke je Nacionalnog muzeja. Ukupan broj izloženih predmeta nešto je veći od tisuću. Svi predmeti konzervirani su i restaurirani većinom u restauratorskim radionicama Nacionalnog muzeja u Terezínu, a dio je restauriran izvan Muzeja. Za osjetljive vrste materijala (osobito

Slika 1. Postav počinje s Prvim svjetskim ratom. Izvor: Colsys s.r.o., Češka Republika.

Slike 2 i 3. Odlikovanja nadvojvode Franje Ferdinanda koja je nosio na dan ubojstva u Sarajevu i proteze iz prve polovice 20. stoljeća. Fotografirala Maja Kocijan.

tekstil i papir) za potrebe stalnog postava izrađene su kopije koje nisu pribrojene broju predmeta iz zbirki. Ukupno ih je u postavu oko dvije stotine.

Tijekom pripreme stalnog postava važan je bio i način stručnih savjetovanja i dorade završnih tekstova. Sastavljen je savjetodavni tim od trinaest vodećih

Slika 4. Ulaz u „kapsulu“ multimedijskog vremeplova. Izvor: Colsys s.r.o., Češka Republika.

Slike 5 – 7. Prisilne deportacije Židova, Čeha i Nijemaca sredinom 20. stoljeća. Fotografirala Maja Kocijan.

čeških stručnjaka za povijest 20. stoljeća. Njegovi su članovi stalno komentirali libreto (u češkoj muzeološkoj praksi faza nakon muzeološke koncepcije), scenarij i izložbene tekstove. Konačni oblik tekstova

potom je objedinio povjesničar i novinar dr. sc. Martin Groman tako da ostanu stručni, ali da istodobno budu napisani što prikladnijim jezikom za posjetitelje.

Slika 8. Tenk kojim je gušena sloboda. Izvor: Colsys s.r.o., Češka Republika.

ARHITEKTURA

Kao što je već napisano, pojedini dijelovi postava (javni, poluprivatni, privatni i politički prostor) nisu izolirani, već međusobno povezani. Posjetitelj kroz njih može relativno slobodno prolaziti, pa na temelju svoje odluke o tome što mu je važno složiti sliku povijesti 20. i početka 21. stoljeća. Tom povezivanju pridonosi i arhitektonsko rješenje čiji su autori arhitekti Daniel Dvořák i Karel Kut. U njihovu radu vidi se veliko scenografsko iskustvo iz rada za vodeće kazališne scene, ali i za filmsku industriju. Izvorni prijedlog, s kojim su pobijedili na arhitektonskom natječaju 2017. godine, u sebi je skrivao pojedine slojeve i razine. Pretjerano bi bilo reći da je bio nadahnut slojevima luka i da je

postupno na sebe naslagao tematske slojeve povijesti 20. stoljeća. Nakon rasprava između autorskog tima i arhitekata došlo je do izmjena, te su u prostor uklopljeni opsežni arhitektonski objekti – „sante“ koje su slobodno postavljene u prostoru. Ti su elementi nositelji većine tekstnih i slikovnih informacija, a ujedno su vitrine s muzejskim predmetima. Svaka vitrina ima drukčije dimenzije, osmišljene prema dimenzijama konkretnih predmeta, što je zahtijevalo i posebno postavljanje, pri čemu se posebna pozornost posvećivala svakom predmetu. Svaka „santa“ ujedno je i jedna tema u postavu. Važna je i vrsta površine „santi“: crna je, s visokim klavirskim sjajem. Ona odražava ostale dijelove postava (grafike i predmete zbirke), a ujedno i posjetitelja koji tako postaje dio

Slika 9. Interijer prodavaonice. Fotografirala Maja Kocijan.

Slike 10 – 12. Privatni interijeri. Fotografirala Maja Kocijan.

postava. Monumentalne su kronološke pregrade (1945., 1968.) koje zapravo jedine vode posjetitelja kroz postav.

Scenografsko iskustvo arhitekata očitovalo se, među ostalim, i u pet istaknutih prostornih instalacija: rovovima Prvog svjetskog rata, vremeplovu, „tenku“, privatnom prostoru i galeriji bista. Ovdje bismo se zaustavili na modelu tenka koji čini dominantu javnog prostora između 1945. i 1968. godine. Tenk je predstavljen kao dvojni simbol čehoslovačke povijesti nakon 1945. godine – jednom kao pozitivan element u sklopu oslobođenja Češke u proljeće 1945., a drugi put kao simbol okupacije 1968. godine. Slično su scenografski osmišljeni i prikazi privatnih prostora koji tumače preobrazbu stanovanja i svakodnevnog života tijekom 20. stoljeća. Galerija bisti sastavni je dio političke povijesti jer je svako doba povezano s određenim licima. Izazov je bila činjenica da je s približavanjem sadašnjosti u zbirci bilo sve manje bisti. Stoga smo morali stvoriti koncept koga dopuniti (a izbor je, naravno, subjektivan, čak i ako je

potkrijepljen stručnošću autora postava). Nova politička lica predstavljena su 3D otiskom u staklu. U sklopu je galerije bisti i važan interaktivni element: 3D otisci predsjedničkih bisti koje posjetitelji mogu dodirivati.

GRAFIKA

Grafika stalnog postava *Povijest 20. stoljeća* „relativno“ je jednostavna. Osnovni smisao bio je razdvojiti glavne tekstove, dopunske tekstove i popratnu grafiku. Glavni tekstovi su čisti tekstovi bez grafike koji su uglavnom zalijepljeni na „sante“. Dopunski tekstovi katkad sadržavaju popratnu fotografiju i znatno su kraći. Popratna grafika izrađena je u obliku kolaža. Pojedine fotografije tiskane su zasebno i spajane u kolaž na licu mjesta. U ovom slučaju razlog se odnosi na izradu – za tisak grafike kao trajni materijal odabrana je ploča od poliranog aluminija (ChromaLuxe), u koji je urezana grafika, te se veliki formati nisu mogli rezati. Zato je odabran ovaj

Slike 13 i 14. Potrepštine za godišnje odmore šezdesetih godina 20. stoljeća. Fotografirala Maja Kocijan.

instalacijski složen način postavljanja grafike. Grafički koncept ostvario je Studio *Marvil* koji je radio i na ostalim postavima Nacionalnog muzeja.

AUDIOVIZUALNI I INTERAKTIVNI ELEMENTI

Izgled stalnog postava povijesti 20. stoljeća nedvosmisleno određuju i audiovizualni elementi. I prije samog ulaska u postav posjetitelj se može orijentirati u dijelu o geopolitičkom razvoju Europe u 20. i početkom 21. stoljeća. Nakon početnoga, ratnog dijela postava slijedi vremeplov. To je glavni audiovizualni element postava. Posjetitelj će uz video-prezentaciju doživjeti najvažnije trenutke češke i čehoslovačke povijesti 20. stoljeća u brzom slijedu. Ovdje nije naglasak na obrazovnom elementu, već na osjećajima koje u nama budi povijest 20. stoljeća. Dojam je pojačan tehničkom obradom: savršen zvuk, prostorna slika, osjećaj vožnje dizalom, podrhtavanje poda (npr. pri eksplozijama).

Drugi je važan audiovizualni element postava korištenje interaktivnim kioscima, koji imaju dvojaku funkciju. Oni dopunjuju osnovne informacije u stalnom postavu, pa posjetitelji mogu u nekima od njih saznati više o politici, kulturi ili društvu. Drugi su sredstva za igru, pri čemu posjetitelji, na primjer, uče o supkulturama u Čehoslovačkoj, sastavljaju nacionalni profil Čehoslovačke, traže tenk na karti Europe i slično.

Audiovizualni elementi djelomično su osvijetljeni, posebno u području posvećenom politici. Posjetitelji mogu prelistati političke afere, ali i pogledati rezultate izbora u 20. stoljeću. U ovom dijelu taj je element poseban. Ilustriran je, nastao na

Slika 15. Francuski šešir prve dame Hane Benešove, kasne tridesete. Fotografirala Maja Kocijan.

temelju uspješnih karikatura koje ismijavaju češku i čehoslovačku povijest.

Posljednji audiovizualni element na izlasku iz postava prijenos je uživo s Vjenceslavova trga (češ. Václavské náměstí)³, na čijem se vrhu nalazi Nacionalni muzej. On s jedne strane pokazuje da povijest nikada ne završava, a ujedno je simbol činjenice da se sve što opisujemo u postavu na određeni način odražava u postojećemu društvenom i političkom diskursu.

Ne manje važno, u postavu je bitan i sadržaj za djecu. Sastoji se ne samo od mehaničkih elemenata, a djeca (ali ne samo ona) mogu složiti zanimanja prve Čehoslovačke Republike (na temelju uniformi) ili upoznati važne ličnosti igrajući *Memory*. U sklopu postava nalazi se i dječja igraonica u kojoj se djeca mogu igrati igračkama svojstvenima 20. stoljeću. Za dopunu informacija izrađen je i poseban mobilni vodič.

OSTVARENJE

Pripremna faza i ostvarenje stalnog postava povijesti 20. stoljeća trajali su nekoliko godina. Važna prekretnica u ostvarenju bilo je otkazivanje javnog ugovora za ar-

hitektonsko rješenje svih stalnih postava 2017. godine, nakon čega je bilo potrebno vratiti se praktički nekoliko godina unatrag i ponovno tražiti arhitekta. Ostali ključni elementi, zahvaljujući kojima je projekt uvijek napredovao velikim korakom, bili su sklapanje pojedinačnih ugovora za ostvarenje važnih sadržaja koji uokviruju cjelokupni postav – već spomenutog vremeplova (zaseban multimedijски element visok oko šest metara s neprekidnom slikom od 360 stupnjeva), scenografskih elemenata (navedeni prostorni elementi), postava povijesnog namještaja iz krojačkog salona Barta iz vremena prve Čehoslovačke Republike, rješenja grafičke obrade i tiska (i graviranja) grafika, netipične elipsaste rasvjete, postolja za teške brončane biste u galeriji bista itd.

Stvarna izvedba trajala je oko petnaest mjeseci, a najzahtjevnije je bilo pitanje logistike materijala i predmeta iz zbirke te ideja dizajna u sučeljavanju s praktičnom obrtničkom izradom jer se radilo o izrazito netipičnoj građevini (npr. savijanje gips-kartonskih ploča u vodoravnome i okomitom smjeru, naglasak na čistoći fuga, simetriji i sl.) i u građevinskom smislu i u smislu muzejskih i galerijskih postava. Unatoč početnoj nespojivosti realizacijskih ideja, konačna je forma uspjela i oblikovno ispunjava svoju ulogu. S praktične strane postav je pripremljen za dugotrajno funkcioniranje: „sante“ i zasebne vitrine opremljene su izmjenjivim apsorpcijskim kasetama za kontrolu mikroklimatskih uvjeta, muzejski predmeti koji se ne mogu trajno izlagati pripremlje-

Slika 16. Galerija bisti čeških političara. Fotografirala Maja Kocijan.

ni su za planirane zamjene, a postav ima i platformu za povezivanje bez barijera s povišenom razinom političkog života.

ZAKLJUČAK POSTAVA

Osim prijenosa s Vjenceslavova trga, posjetitelji se na kraju stalnog postava mogu upoznati i s najnovijom akvizicijskom djelatnošću odjelâ 20. stoljeća kako bi im se pokazalo da akvizicijska aktivnost ne prestaje otvaranjem postava. Naprotiv, vjerujemo da će potaknuti posjetitelje na razmišljanje o tome što je muzej, što sabire i čime oni mogu pridonijeti očuvanju povijesne memorije u muzeju.

BILJEŠKE

¹ Marek Junek, „Expozice novodobých českých dějin v Národním muzeu“, *Národního muzea. Řada historická* 185, br. 3/4 (2016): 49–58, https://publikace.nm.cz/file/32c20190c-0310c3b9affd61187e83173/19775/ISSN_1214-0627_3-4_2016_p_49-58.pdf (pristupljeno 12. prosinca 2022.).

² Više o konceptu stalnog postava: Eva Doležalová i dr., „Dějiny“, u: „Nové expozice Národního muzea“, ur. Michal Stehlík, posebno izd., *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce* 55 (2017): 35–37, http://emuzeum.cz/file/ca409eb3027bb4bf24e9d-95c9de687dd/62344/NM_Supplementum_2017_webDOI.pdf (pristupljeno 12. prosinca 2022.).

³ Gornji dio Vjenceslavova trga živo je mjesto na kojemu se redovito održavaju prosvjedi, koncerti i druga događanja koja reagiraju na aktualnu političku situaciju ili obilježavaju razne događaje, posebno iz povijesti 20. i 21. stoljeća.

LITERATURA

Doležalová, Eva, Marie Šedivá Koldinská, Martin Sekera, Jana Mezerová i Marek Junek. „Dějiny“. U: „Nové expozice Národního muzea“, ur. Michal Stehlík. Posebno izd., *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce* 55 (2017): 28–39. http://emuzeum.cz/file/ca409eb3027bb4bf24e9d95c9de687dd/62344/NM_Supplementum_2017_webDOI.pdf (pristupljeno 12. prosinca 2022.).

Junek, Marek. „Expozice novodobých českých dějin v Národním muzeu“. *Národního muzea. Řada historická* 185, br. 3/4 (2016): 49–58. https://publikace.nm.cz/file/32c20190c0310c3b9affd61187e83173/19775/ISSN_1214-0627_3-4_2016_p_49-58.pdf (pristupljeno 12. prosinca 2022.).

HISTORY OF THE 20TH CENTURY IN THE NATIONAL MUSEUM IN PRAGUE

The National Museum of the Czech Republic opened its permanent exhibition in 2021, dedicated to the history of the 20th century, for the first time after 30 years. The history of the 20th century, as visitors can see today, was not born easily. It is dedicated to the period from 1914 to 2004, and shows the transformations of public space as a place where the often conflicting efforts of high politics and personal freedom collide, showing their mutual connection and conditioning at the same time, the state's effort to regulate, control and monitor public space and private sphere. Individual parts of the exhibition (public, semi-private, private and political space) are not isolated, but interconnected, and the visitor can freely pass through them and compose their own picture of the history of the 20th and early 21st centuries according to their interests.